

gennemforske fremmede Landes Arkiver, undersøge og offentliggøre Beskrivelser af de store Slagmarker, tilvejebringe en biografisk Fortegnelse over alle i den civile og militære Forvaltning virksomme Personer og faa udarbejdet en fuldstændig historisk Bibliografi. Som et første Resultat af *Karolinska Förbundets* Virksomhed foreligger nu en *Årsbok* for 1910, en statelig Publikation paa 345 S., udstyret med flere Kort og Billeder, og i det hele et godt Billede af de Veje, ad hvilke den svenske Karl XII-Forskning i Øjeblikket bevæger sig.

Karl XII.s Stilling til Rusland 1702—1706 behandles af H. E. Uddgren, medens J. Kolmodin har givet en kortfattet Oversigt over de tyrkiske Statsarkivers Indhold og Aug. Quennerstedt i en spirituel Afhandling har skildret de Krige mellem Tyrkiet og Rusland, som skyldtes Karl XII.s Indflydelse. Blandt de andre Bidrag kan nævnes T. J. Petrellis Gennemgang af en russisk Dagbog fra 1709 og C. Hallendorffs Skildring af den umaadelig flittige, men ligesaa uproduktive Carl Schirren, hvortil Arthur Stille knytter en Oversigt over hans uhyre Samlinger — nu i Riga — til den store nordiske Krigs Historie, som ogsaa maa rumme meget af Interesse for dansk Forskning.

Der gælder om Indholdet af denne Aarvog det samme som om hele den Hjärneske Retning. Man kan angaaende dens historiske Opfattelse af de forskellige Spørgsmaal følge den mere eller mindre langt og ofte være tilbøjelig til at mene, at Sandheden her som i saa mange andre Tilfælde ligger midt imellem. Men samtidig maa man i fuldeste Maal anerkende det betydningsfulde Arbejde, som er ydet, saavel som den Begejstring, der bærer det.

Axel Linvald.

Af Professor Alfred Stern's store, ogsaa her i Tidsskriftet tidligere omtalte Værk: *Geschichte Europas seit den Verträgen von 1815 bis zum Frankfurter Frieden von 1871*, er 1911 udkommet 5. og 6. Bind. Det første begynder med en fortræffelig Udsigt over den europæiske Litteratur i 30'erne med særligt Hensyn paa dens Forhold til de politiske og sociale Idebevægelser; hertil slutter sig lidt senere en Frem-

stilling af Nykatholicismen og den klerikale Politik og navnlig af dens Sammenstød med den preussiske Stat samt af de frembrydende socialistiske Teorier. Ved Siden af disse Kapitler af mere almindeligt Indhold behandles de forskellige Hovedlandes politiske Forhold indtil 1840, og Bindet afsluttes med en Skildring af det da saa stærkt optrædende orientalske Spørgsmaal. 6. Bind indledes med en Udsigt over den begyndende Forandring af Samfærdselsmidlerne og over Betydningen heraf for Erhvervslivets forskellige Grene og for Kampen mellem Frihandel og Toldbeskyttelse. Umiddelbart hertil knytter sig ogsaa Skildringen af Frihandelsprincipernes Sejr i England. Bindets Hovedpart er dog helliget til Fastlandsstaternes Udvikling 1840—48, saaledes at Skildringen allevegne forbereder paa den store Omvæltning 1848.

Gennemgaaende udmærker disse to Bind sig ved de samme Egenskaber, som er traadte frem i de tidligere Dele af Værket. Man mærker allevegne den rent ud forbavsende Jernflid, hvormed Forf. arbejder. Ikke alene er han den fortrinlige Kender af den trykte Litteratur, som den foreligger i Bøger og Tidsskrifter omtrent fra hele Europa, men han har ogsaa udnyttet Arkiverne i Berlin, Wien, Paris og flere Steder, deriblandt endda Udenrigsministeriets i København, før dets Akter fra den Tid overflyttedes til Rigsarkivet. Hans beundringsværdige Paapassenhed over for alle Enkeltheder har derved givet ham Lejlighed til mange kritiske Berigtigelser af de tidligere Fremstillinger; i ganske særlig Grad har han formaet at bringe Rettelser til Treitschkes *Deutsche Geschichte*. I bestemt Modsætning til denne Forfatters Syn staar ogsaa hans liberale Sympatier. Bedømmelsen af Personer og Forhold er i Almindelighed klar og klog, og allevegne lægger Forf. Vægt paa Sammenspillet mellem den indre og den ydre Politik.

Der er desværre dog et Afsnit, hvor Forf. ikke har formaet at frigøre sig fra den traditionelle tyske Betragtningssmaade, nemlig det, hvori han behandler Slesvigholstenismen. Det skal her ganske vist meget anerkendes, at han har bestræbt sig for at lære den danske Opfattelse at kende ved Selvstudium af

den danske historiske Litteratur, baade Hovedværkerne og en Række Afhandlinger i danske Tidsskrifter, men i sit Helheds-syn er Forf. ikke blevet paavirket heraf. Saaledes med Hensyn til de augustenburgske Arvekav. Bestemt udtaler han sig ikke for deres Retmæssighed, men det fremgaar, at han regner de danske Indsigelser imod dem for uberettigede, fordi ved dem Hertugdømmernes nationale Samhørighed blev krænket. Den væsentligste Anke, der maa gøres mod Sterns Fremstilling, er dog en anden. For ham staar hele den danske Kamp mod Slesvigholstenismen som et uberettiget offensivt Fremstød. Det skal nu ikke bestrides, at den danske nationale Bevægelse i 30'erne og 40'erne var en offensiv, for saa vidt som den vilde ændre den bestaaende Tilstand med Hensyn til de to Nationaliteters retslige Stilling i Slesvig. Men det var alt andet end en uberettiget offensiv. Stern forsømmer at tage Hensyn til, hvor uretfærdig denne Retsstilling var over for den danske Befolkning, selv om Uretten, hvad villigt skal indrømmes, var gammel og begaaet af selve de danske Regeringer. Grunden til Forf.s Fejlsyn ligger først og fremmest i, at han ikke er klar over de nationale Forhold, hvad der fremgaar af hans Sætning (VI, 213 f.): „in den nördlichen Bezirken (udhævet af Anm.) des Herzogtums überwog damals bei den Gebildeten das Deutsche, bei den Ungebildeten, besonders auf dem Land, das Dänische“, en Sætning, der kun lidt stemmer med den Kendsgerning, at Folkesproget i over Halvdelen af Slesvig var dansk. Ud fra dette Fejlsyn kommer han til ikke at forstaa hele det berettigede i den danske Nationalitets Opvaagnen til Kamp for Forandringer paa Rets-, Forvaltnings-, Kirke- og Skoleomraadene. Men dernæst var det i første Omgang kun paa det rent nationale Omraade, at den danske Kamp var en offensiv Bevægelse. Over for de augustenburgske Arvekav var den absolut defensiv. Thi disse var absolut offensive og noget helt nyt, men ganske uhyre vigtigt; indtil Slutningen af 30'erne var man fra alle Sider gaaet ud fra den dynastiske Samhørighed ogsaa under Kvindelinen mellem Slesvig og Kongeriget; hverken Ridderskabet eller Uwe Lornsen (i hans Pjece fra 1830) havde anfægtet den. Først da dette

ny Moment var kommet ind i Striden, først da derved Slesvigs gamle statsretlige Forbindelse med Kongeriget, hvis Eksistens ingen dog vil nægte, var bleven bragt i Fare og derved ogsaa den danske Nationalitet i Slesvig for al Fremtid vilde være truet ved et uafhængigt tysk Dynastis Herredømme over Landet, først da gik man ogsaa paa dansk Side over til en offensiv Bevægelse, om hvilken det ikke skal nægtes, at den i Eiderdanismens endelige Form kom i Strid med de bestaaende, historisk udviklede Forhold og heller ikke svarede til den nationale Modsætning inden for Hertugdømmet.

Det har været nødvendigt at møde Forf.s Betragtningssmaaede af disse Forhold, der munder ud i en ubetinget Sympati for den tyske Kamp og ikke har nogen saadan for den danske, med en bestemt Indsigelse, saa meget mere som den er fremkommet i et Værk, der ellers er saa fordomsfrit vurderende, og som ved alle sine store Fortrin i Almindelighed berettiger til at blive det Værk, hvortil man med Tryghed søger hen for at blive belært. Denne Indsigelse skal dog ingenlunde afkræfte den Anerkendelse, som ovfr. er udtalt over for de andre Partier af Værket, og ikke hindre et varmt Ønske om, at det maa lykkes Forf. at fortsætte og fuldende sit saa stort anlagte Arbejde.

J. A. Fridericia.